

Yaşlılık ve Sosyal Hizmet İlişkisi Bağlamında Yaşlılık ve Yoksulluk

Hatice Kübra SARI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Yönetimi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-0235-035X;
h.kubraerdem@hotmail.com

Öz

Yoksulluk, bireylerin gündelik yaşamlarında temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterli ekonomik şartları yerine getirememek anlamına gelmektedir. İnsanlık tarihi boyunca her devirde bireylerin ihtiyaçları olmuştur ve bu ihtiyaçların her zaman beklenen şekilde karşılanmadığı zamanlar da görülmektedir. Geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş serüveninde bu hususun da bir değişim yaşadığı söylenebilir. Artık dünya ülkeleri gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeler olarak tasnif edilirken, tüm ülkelerde ortak sorunlardan birisi olarak yoksulluk olgusu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda da yoksulluk sorunu bölgesel olmaktan çıkıp küresel bir soruna dönüşmektedir. Tüm dünya genelinde bakılınca, yoksulluktan en çok dezavantajlı grupların etkilendiği göze çarpmaktadır. Dezavantajlı gruplar içerisinde yaşlılar ise yoksulluğu en çok yaşayan grup olarak kabul edilmektedir. Yaşlılık tüm insanların doğası gereği doğal bir süreçtir ve beraberinde birtakım sorunlar da meydana getirmektedir. Yaşlı bireylerde fiziksel ve zihinsel bir yıkım başlar ve bununla birlikte gençlik yıllarına nazaran verimleri düşer. Sosyal güvenceleri olmayan, çalışmayan veya geliri düşen yaşlı bireyler, yaşlılığın getirmiş olduğu sağlık sorunları gibi sorunlar yaşarken bir de yoksullukla mücadele etmeye başlarlar. Yaşanan doğal süreçten dolayı aktif çalışmayan ve geliri olmayan veya azalan yaşlılar mikro ve mezo boyutta yapılacak çalışmalarla desteklenmeli ancak yaşlı yoksulluğu olarak nitelendirilen olgunun çözümü için ise makro boyutta doğru teşhislerle saptanan ve uygulanan sosyal politikalar ile sorun kalıcı çözüme ulaştırılmalıdır. Bu çalışmanın amacı, yaşlı yoksulluğu konusunda var olan durumu gözler önüne sermek ve konu hakkında yapılabilecek çalışmalara dikkat çekmektir. Nitel bir çalışma olan çalışmada literatür taraması sonucu doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Yoksulluk ve yoksulluk sınıflandırmalarının kavramsal çerçeve olarak belirlendiği çalışmada, başlıca yoksulluk türlerine yer verilmiş ve yoksulluk türleri içerisinde yaşlı yoksulluğu ele alınmıştır. Çalışmanın değerlendirme kısmında ise Türkiye’de yaşlı yoksulluğu konusunda çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yaşlı, Yoksulluk, Yaşlı Yoksulluğu, Yoksulluk ve Sosyal Hizmet, Sosyal Yardım.

Elderliness and Poverty in The Context of The Relationship with Elderliness and Social Work

Abstract

Poverty means that individuals cannot meet the economic conditions sufficient to meet their basic needs in their daily lives. Throughout the history of humanity, individuals have had needs in every era, and there are times when these needs are not always met as expected. It can be said that this issue has undergone a change in the transition process from traditional society to modern one. While the countries of the world are now classified as developed, developing and undeveloped countries, the phenomenon of poverty emerges as one of the common problems in all countries. In this context, the problem of poverty turns from being a regional problem into a global one. When viewed all over the world, it is striking that the disadvantaged groups are affected by poverty at most. Among the disadvantaged groups, the elderly people are considered to be the group experiencing

poverty at most. Elderliness is a natural process by the nature of all people and brings some problems with it. Physical and mental destruction begins in elderly individuals and their efficiency decreases compared to early years of their lives. Elderly individuals who do not have social security, cannot work or whose income has decreased, start to struggle with poverty while experiencing health problems brought by elderliness. The elderly people, who cannot work actively and have no income or whose income decreases due to the natural process experienced, should be supported with micro and mezzo-scale studies. However, for the solution of the phenomenon described as elderly poverty, the problem should be resolved permanently with the social policies determined and implemented with correct diagnoses at the macro level. The aim of this study is to reveal the current situation on elderly poverty and to draw attention to the studies that can be carried out on the subject. In the study, which is a qualitative study, the document review method was used as a result of the literature review. In the study, in which the poverty and poverty classifications were determined as the conceptual framework, the main types of poverty were included and the elderly poverty was discussed among the poverty types. In the evaluation part of the study, solution proposals for elderly poverty in Turkey were emphasized.

Key Words: Elderly, Poverty, Elderly Poverty, Poverty and Social Work, Social Help.

Giriş

Yoksulluk, çok uzun yıllardır süregelen ekonomik ve toplumsal bir sorun olmakla birlikte üretilen sosyal politikalar neticesinde tam anlamıyla sonuç alınamayan geçici, tampon müdahalelerle anlık çözümler üretilen ve sadece hafifletilmeye çalışılan bir olgudur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ise vatandaşları için her geçen gün yeni yardım modelleri oluşturmakta ve çözüme yönelik daha kalıcı politikalar üretmeye çalışmaktadırlar.

Yoksulluğun içinde bulunulan zaman ve ortama göre değişebileceği gibi yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüşler de zamanla değişebilmektedir. Yoksullukla ilgili farklı ülke ve toplumlarda yaşayanlar tarafından farklı bakış açılarına sahip tanımlamalar yapılabilirken, aynı ülkeyi ve toplumu paylaşanların da görüşleri cinsiyete, yaşa, dini inancına, eğitim durumuna, gelir seviyesine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. (Şenses, 2017: 146). Yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olması hem tanımını hem de nedenlerini açıklamayı oldukça güçleştirmektedir. Bu bağlamda yoksulluğun çevresel, ekonomik, siyasi ve toplumsal birçok nedeni bulunmaktadır. Ancak, bu nedenler küreselleşen ve gelişmekte olan dünya ve toplum düzeniyle birlikte birçok yeni boyut kazanmaktadır.

Yaşlılık ise dünyada sağlık sektörünün iyileşmesi ve bebek ölümlerinin azalmasıyla daha çok gündeme gelen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin nüfusunda yaşlı nüfusu yani bağımlı olarak nitelendirilen nüfus ciddi bir orana sahiptir. Türkiye’de ise demografik yatırımların artması, sağlık alandaki ilerlemeler, hastalıkların tedavi edilmesi ve bebek ölümlerinin azalması, aynı şekilde ülkenin geçmiş yıllara oranla doğurganlık hızının düşmesi yaşlı nüfusun artmasına neden olmuştur. Daha öncesinde daha genç ve dinamik nüfusa sahip olan Türkiye’de bu nedenle yaşlı yoksulluğu yeni bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlılığın beraberinde getirdiği yaş ayrımcılığı, gelir azlığı, çalışma kapasitesindeki düşüş yaşlı yoksulluğunu beslemekte ve devletin de bu nedenle ilgili alana yönelik kamu harcamalarını arttırmasına neden olmaktadır. Yaşlılık, bireylerin aktif olarak çalışmasını engelleyen ve bu doğrultuda refah seviyesini düşüren bir durumdur. Bu durumda dezavantajlı gruplar içinde yaşlıları riske daha açık duruma getirmektedir. Böylesine dezavantajlı olan yaşlı bireylerin ise kendi çabaları ile yoksullukla başa çıkmaları pek mümkün görülmemektedir.

Tüm dünyayı ilgilendirdiği gibi Türkiye'yi de nüfus yapısında meydana gelen değişimler nedeniyle oldukça yakından ilgilendiren yaşlı yoksulluğunu daha iyi anlayabilmek adına yoksulluk ve yaşlılık kavramlarına daha derinden bakmalı ve bu bağlamda değerlendirmeler yapılmalıdır.

1. Yoksulluk ve Yoksulluk Sınıflandırmaları

Yoksulluk, en genel anlamıyla bireylerin temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayamaması durumudur. Özellikle yaşamın devam ettirilmesi için gerekli olan beslenme, barınma gibi ihtiyaçların karşılanamaması yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Ancak, gelişmekte ve değişmekte olan dünyada yoksulluğun da farklı sınıflandırmaları oluşturulmuştur. Bunlar; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, objektif – subjektif yoksulluk, kırsal – kentsel yoksulluk, insani yoksulluk, gelire bağılı yoksulluk şeklinde sınıflandırılmıştır.

1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bireylerin hayatta kalma mücadelesinde fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bireyin asgari düzeyde fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması konusundaki yetersizlikler olarak tanımlanabilir.

Mutlak yoksulluk, bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli fizyolojik ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamasına odaklanan tanımdır. Bu ihtiyaçlar günlük kalori ihtiyacının hesaplanmasıyla belirlenir. Bu kapsamda tanıma istinaden, maliyet hacmi en az olan gıdaların ortalama maddî değeri neticesinde yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Belirlenen besin ve gıda ihtiyacını karşılayamayacak gelire sahip olanlar ise yoksul olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2017: 63).

Yardım verilmesi gereken ilk sırada hiç kuşkusuz mutlak yoksullar yer almaktadır. Çünkü temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan mutlak yoksullar yardım edilmemesi halinde ölüm riski ile karşı karşıyadırlar.

1.2. Görelî Yoksulluk

Sürekli değişen dünyada ve toplumlarda zamanlan yoksulluk algısı değişime uğramıştır. Böylece yoksulluk sadece bireyin ya da bireylerin sadece temel ihtiyaçlarının karşılanmamasından ziyade sosyo-kültürel ihtiyaçların da karşılanamaması olarak yeni bir boyut kazanmıştır.

Yoksulluğun tanımında, yeterli tüketim imkanlarına sahip olamama durumuna dikkat çeken neoliberal görüş, ilgili tanımıyla görelî yoksulluğa odaklanır. Bu tanıma göre, geliri yaşanan toplumun sosyo-ekonomik koşulları açısından ele alındığında asgari geçim düzeyinin altında olanlar ve tüketim ihtiyaçlarını karşılayamayanlar görelî yoksul olarak kabul edilirler (Karakaş, 2010: 8). Gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve adaletsizlikler, görelî yoksulluğu beslemekte ve derinleşmesine neden olmaktadır.

1.3. Objektif Yoksulluk - Subjektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk genel değerlendirmeler içeren refahın genel durumuyla ilgilidir. Herkes için genel parametrelerle yoksulluğu değerlendiren ve yoksulluktan kurtarmak için öneriler sunan kavram iken, subjektif yoksulluk daha bireysel bir yaklaşımı içermektedir. Bireylerin ya da aile bireylerinin kendi yaşamlarındaki tüketim alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların doğurduğu yoksulluk düşüncesidir.

Objektif yoksulluk ile sübjektif yoksulluk arasındaki en temel fark, objektif yoksulluğun ölçülmesinde genel kuralların ve belirlenmiş parametrelerin olması iken, sübjektif yoksullukta ise bireysel değerlendirmeler ön plana çıkmaktadır.

1.4. Kırsal Yoksulluk - Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, genel olarak toprak mülkiyetin olmaması veya olsa dahi toprakların küçük ölçekli olması ya da tarım sektöründe iş gücüne sahip işçiler arasında görülen yoksulluk türüdür (Kartal ve Demirhan, 2014: 141 – 142).

Yoksulluk, birçok ülkede ve birçok toplumda kırsal kesimde toprak mülkiyetine sahip olmayan köylü bireyler, tarım işçileri ve küçük ölçekli toprak sahipleri arasında oldukça fazla görülen bir durumdur. Küreselleşen dünyada etkileri daha fazla görülen kapitalizmin etkisi yine küreselleşmeyle birlikte kırsal alanda geçimini tarımdan sağlayan bireyleri olumsuz etkilemiştir (Öztürk, 2008: 268). Kırsal bölgelerde kader olarak görülen yoksulluk, insanları kentlere doğru göçe mecbur bırakmış, bununla beraber de kentsel yoksulluğun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kente göçle birlikte kentsel yoksulluğa maruz kalan bireylere verilen sosyo-ekonomik yardımlar aracılığıyla kent hayatına tutunmaları amaçlanmış, bu neticede de kentler sosyo-ekonomik yardımların en çok sağlandığı bölgelere dönüşmüştür (Kartal ve Demirhan, 2014: 137).

1.5. İnsani Yoksulluk

Genel olarak kullanılan tanımların yoksulluk kavramını tam anlamıyla açıklayamadığı, insanın kapasite, yetenek ve değerlerine vurgu yapmadığı düşünülen mutlak ve görel yoksulluk kavramlarının yerine bireyin onuru ve değerleri üzerine odaklanan insani yoksulluk kavramı geliştirilmiştir. (Yıldız, 2015: 36).

İnsani yoksulluk, yoksulluğu daha geniş bir çerçeveden ele alarak bireyin sadece fizyolojik ihtiyaçları açısından değerlendirilmemesi gerektiğini savunarak, yoksulluğa toplumsal bir boyut kazanmıştır. Bireyin toplumsal ihtiyaçlarına vurgu yapan insani yoksulluk, bireylerin sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşılaması, eğitim ve sağlık imkanlarından yararlanması gibi refah durumunu artırıcı faktörleri ele alır. Bunlara ulaşamayan veya yoksun bırakılanların insani yoksulluğa maruz kaldığı belirtilmektedir.

1.6. Gelire Bağlı Yoksulluk

Korkat ve Üzümcü (2014: 139) gelire bağlı yoksulluğu, bireyin yaşamını sürdürebilmesi veya ailenin temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için asgari yaşam standartlarında yeterli maddi gelirin elde edilememesi şeklinde tanımlamışlardır.

Küreselleşme ile birçok şeyle birlikte yoksulluk kavramı da değişime uğramıştır. Eski anlamıyla yoksulluk bireylerin istihdam uzak kalması, iş gücü piyasasına dahil edilmemesi yani işsizliğin bir sonucu olarak kabul edilirken; yeni anlayışta bireylerin iş gücü piyasasına aktif olarak katılımlarının dahi yoksulluğu ortadan kaldırmaya yeterli olmayacağı savunulmaktadır.

Gelire bağlı yoksulluk anlayışı yeni bir kavram olan çalışan yoksulluğunu doğurmuştur. Düşük maaşlar, yetersiz gelirler ve kapitalizmin doğurduğu ihtiyaçlar gelire bağlı yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır.

2. Yaşlılık ve Yaşlanma

Yaşlılık; insanın fizyolojik doğası gereği bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik gibi yaşamsal evrelerinden biridir. Ancak yaşlılık sadece fiziksel olarak değil psiko-sosyal boyutta psikolojik ve sosyolojik olarak da değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bu bağlamda psiko-sosyal açıdan yaşlılığın ne zaman başlayacağı ile ilgili sınırlamalar yapılması mümkün değildir. Bireyin içinde bulunduğu kültürel, çevresel, sosyal, ekonomik bütün unsurlar yaşlılığı meydana getirir ve dönemin şartlarını etkiler.

Süregelen bir dönem olan yaşlılık, beraberinde bireyin yaşamında bazı değişiklikler meydana getirir. Bireyin çevreye uyumsuzluğunun artması, beden, zihin yapısında ve işlevinde görülen bozukluklar bunlardan birkaçıdır. Evrendeki tüm canlılarda yaşlanma ortak olarak gözlemlenen bir süreçtir. Bu anlamda yaşlılık bireylerin ruhsal, bilişsel ve fiziksel olarak güçlerini yavaş yavaş bir yıkımla kaybetmeleri ve bir daha eski dönemlerdeki gibi olamama halidir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010:17).

Yaşlılık literatürde kronolojik yaşlanma, biyolojik yaşlanma, sosyal yaşlanma ve psikolojik yaşlanma gibi ayrımlarla tanımlanmaktadır. Kronolojik olarak yaşlanma bireylerin yaşlanma sürecini tanımlamaktadır (Akçay, 2013: 12). Bu açıdan ele alındığında yaşlanma bireyin doğumuyla başlayan ve içinde bulunduğu mevcut yaşa kadar geçirdiği yıllardan oluşan kronolojik yaş sürecidir.

Biyolojik yaşlanma, kronolojik yaşlanmadaki zaman faktörüyle birlikte bireylerde herhangi bir hastalık durumu olmaksızın meydana gelen değişimleri ifade etmektedir. Yani en genel anlamıyla bireylerin fizyolojilerinde ve anatomilerinde oluşan farklılıkların sonucu biyolojik yaşlanma oluşmaktadır. Bu bağlamda da bireyden bireye farklılık gösteren bir süreçtir. Anlatılan bu durumlar ise biyolojik yaş ile kronolojik yaşın her zaman aynı oranda artmadığını göstermektedir. (Ardahan, 2010:27).

Psikolojik yaşlanma, hem kronolojik ve biyolojik yaşlanmadan etkilenir hem de kronolojik ve biyolojik yaş etkilemektedir. Psikolojik yaşlanma, bireylerin sorun ve problemlerine başarılı adaptasyon sağlamaları ile ilgilidir. (Akçay, 2013:14). Diğer bir açıdan bireylerin kendilerini hissettikleri yaş psikolojik yaşlanmanın bir sonucudur. Psikolojik yaşlanmayla birlikte bireyler bazı değişimlere maruz kalırlar ve bunun sonucunda da duygu, algı ve davranışlarda birtakım değişimler oluşmaktadır.

Sosyal yaşlanma, bireylerin sosyal yaşamlarıyla ilgilidir. Bireylerin sosyal rolleri ve sorumlulukları ve bu rollerde ve sorumluluklarda meydana gelen değişimler sosyal yaşlanmayla ilgilidir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun değer ve yargıları sosyal yaşlanma üzerinde etkilidir. Bu bağlamda, yaşlanmanın toplumsal bir yönü olduğunu ve yaşlanmayı birçok değişkenin etkilediğini söylemek mümkün olmaktadır.

Yaşlanma tüm bu yönleriyle çok kapsamlı bir kavramdır. Ayrıca yaşlanmayla birlikte bireyler daha az çalışabilmekte ve buna bağlı olarak da gelirlerinde azalma meydana gelmektedir. Yaşlı nüfus oranı ise tüm dünyada giderek artmaktadır ve çalışan nüfus oranı ise gerilemektedir. Bu durum ise yaşlılığı ekonomik anlamda olumsuz etkilemektedir. Yaşlanan bireylerin çalışma istekleri ve iş gücü kapasiteleri azalmaktadır. Bu bağlamda da yaşlılar emeklilik döneminde gelir azlığı yaşamakta, işsizlik sıklıkla görülmekte veya düşük ücretle çalışmaktadırlar. Bu durum ise yaşlı yoksulluğunu derinleştirmekte, yaşlılık döneminde ekonomik sorunlara ve yoksulluğa neden olmaktadır.

3. Yoksulluk ve Yaşlı Yoksulluğu

Yaşlı bireyler, dönemin getirdiği sağlık sorunlarıyla birlikte harcamalarının artması ve gelirlerin azalması veya kesintiye uğraması gibi faktörler nedeniyle ciddi ekonomik problemler yaşamaktadırlar. Yaşlanmayla birlikte iş hayatından uzak kalan bireyler, sosyo-ekonomik açıdan alt sınıfta değerlendirilmeye başlamaktadırlar. Bu durum ise yaşlı yoksulluğunun kronikleşmesinde en önemli nedenlerden biridir. İş hayatına devam eden yaşlılar ise düşük ücretle çalışmaktadırlar veya kayıt dışı çalışarak bazı haklardan yararlanamamaktadırlar (Danış, 2009: 71-72).

Yoksulluğun özellikle içinde bulunduğu dönem itibariyle dezavantajı artan yaşlı bireyler üzerinde etkisi daha ağır ve çok yönlüdür. Sağlık durumu yaş itibariyle bozulan yaşlılar yoksullukla beraber sağlık hizmetlerinde yeterince faydalanamamaktadır. Sağlık hizmetlerinin maliyetlerinin fazla olması ve yaşlılıkla birlikte bu maliyetin artması yaşlı yoksulluğunun derinleşmesinde oldukça etkilidir. Bunun yanı sıra, yoksullukla beraber bireyler daha sağlıklı bir yaşamdan uzaklaşmaktadırlar. Bu bağlamda da belirli hastalıklara yakalanma yaşlıyı daha açık bir hale getirmektedir (Ak ve Közleme, 2017: 201).

Günümüzde yaşlı yoksulluğunu hafifletmek veya ortadan kaldırmak amacıyla en çok başvurulan yöntemler, emeklilik sistemleri ve yaşlılık sigortalarıdır (Komşu, 2014: 376). Hayatını en alt seviyede olsa dahi devam ettirebilecek kadar maddi geliri olan yaşlılar ise kimseye muhtaç olmadan yaşamlarına devam edebilmektedir. Bu bağlamda üretim ve tüketim döngüsünde aktif olarak rol alan yaşlılar yoksulluğa maruz kalmamakta veya bu riskten kolayca kaçınabilmektedirler. Ancak, bahsedilen emeklilik sistemlerinden veya yaşlılık sigortalarından yoksun kalan veya herhangi bir geliri olmayan yaşlılar ekonomik ve toplumsal her türlü riske açık hale gelmektedirler. Yaşlıların içinde bulunduğu bu durum hem yoksullaşmalarına hem de var olan yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır.

Sosyal güvenceler ve yaşlılık sigortalarından ziyade ayrıca yaşlılar yeniden çalışma hayatına dönebilmeleri veya mesleki eğitim kurslarından yararlanabilmeleri oldukça öneme sahiptir. Yaşlı bireyler içinde buldukları dönem itibariyle ayrımcılığa uğramakta ve iş hayatında aktif olarak yer almaları engellenmektedir. Ayrıca yaşlılık dönemiyle kendini yeni alanlarda yetiştirmek isteyenler de aynı şekilde engellenmektedirler. Yaşanan bu dışlanmalarla birlikte yaşlılar gelir getirici faaliyetler içinde bulunamamakta ve gelir yetersizliği nedeniyle ailelerine muhtaç kalmaktadırlar. Aileleri tarafından desteklenmeyenler ise yoksullukla baş başa kalmaktadırlar.

Yaşlı bireylerin özellikle kayıt dışı olarak çalıştırılması da yoksulluk üzerinde oldukça önemli bir sorundur. Yaşlılar kayıt dışı çalıştırılarak hem sosyal güvencelerden faydalanamamakta hem de asgari gelir düzeyinin de altında çalıştırılmaktadırlar. Yoksul yaşlı sorunu tüm dünyada ve Türkiye’de nüfusun yaşlanmasıyla birlikte giderek artmaktadır. Bu nedenle yoksulluğu hafifletici müdahalelerden ziyade sorunun çözümüne yönelik uygulama ve programlar ile müdahaleler oluşturulmalıdır.

4. Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğuyla Mücadele

Türkiye gelişen ekonomisine rağmen yaşlı yoksulluğuyla mücadele etmede oldukça yetersiz kalmaktadır. Her geçen gün yaşlı nüfusu artan Türkiye’de ise bu yetersizlikler ilerleyen süreçlerde sorunlar doğuracaktır. Özellikle yoksul nüfusun içinde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalan yaşlılar için devlet eliyle sosyal

hizmet, sosyal bakım, sosyal güvenlik ve sağlık ihtiyaçları yeterli yardım modelleri oluşturulmadığı sürece soruna yönelik kalıcı ve etkili çözümler oluşturulması gerekmektedir. Ancak, bu şekilde yaşlı yoksulluğunun toplumsal bir sosyal sorun olması engellenebilecektir (Kahrıman, 2014).

2011 yılından itibaren Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı, ailenin korunması ve aile yapısının güçlendirilmesi odağında çocuk, kadın, yaşlı, engelli vatandaşlara yönelik yani toplumun dezavantajlı gurubunu hedef alan plan, program ve stratejiler geliştirmektedirler. 633 sayılı KHK ile bakanlık bünyesinde Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurulan bu genel müdürlük engelli bireylerle birlikte yaşlı bireylerin insan onuruna ve değerine yakışır şekilde herhangi bir ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmadan sosyal hayata aktif katılımlarını, insanın onuru ve değeri çerçevesinde hayat sürmelerini ve engelli refahı ile yaşlı refahını artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bakanlık, bu dezavantajlı grupların söz konusu yardımlardan hem kolayca faydalanabilmeleri hem de bir ihbar hattı niteliğinde ALO 183 sosyal Hizmet Danışma Hattı, ALO 144 Sosyal Danışma ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gibi hatlar kurarak hizmet vermeye başlamışlardır. Bakanlığın adı 2018 yılı itibariyle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiş olup, hizmetlerine yeni adı ile devam etmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB], 2018).

2022 sayılı kanun ile 65 yaşını doldurmuş hiçbir güvencesi olmayan, ihtiyaç sahibi yaşlıya yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Bu yardım bağlanırken yaşlının sosyal incelemesi yapılarak muhtaçlık tespiti yapılmaktadır. Ancak, geçmiş yıllarda muhtaçlık tespiti yapılırken incelemede hane geliri dikkate alınırken yapılan yeni düzenleme ile sadece kişinin kendisinin ve eşlerinin gelirleri dikkate alınmaya başlamıştır. Yaşlılık aylığı sanılanın aksine her ay değil, üç ayda bir olmak üzere mart, haziran, eylül ve aralık aylarında toplamda dört kez devlet tarafından ödenmektedir (Yücel, 2017).

Söz konusu yardım, yaşlı yoksulluğunu çözmeye kalıcı bir çözümden ziyade pansuman tedbirler arasında nitelendirilebilir. Yardımın bağlanması için şartlar incelendiğinde hanede kişi başına düşen gelirin oldukça düşük olduğu, ayrıca üç ayda bir verilen aylığın ise çok cüzi bir miktarda olduğu görülmektedir. Bu durumda da yaşlı aylığının yaşlı yoksulluğu için kalıcı bir çözüm oluşturması, yaşlılığı ortadan kaldırması pek mümkün gözükmemektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nca verilen diğer yardımlar incelendiğinde ise Evde Bakım Hizmetleri kapsamında sunulan Evde Bakım Yardımı dikkat çekmektedir. Ayrıca, eşi vefat etmiş dul kadınlara yine bakanlık tarafınca düzenli nakdi yardım desteği verilmektedir.

Türkiye' de uygulanan yaşlılara yönelik politika ve uygulamalarda daha çok yaşlının kronik yoksulluğunun ortadan kaldırılmasından ziyade yoksulluğun hafifletilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Ayrıca bireylerin sosyo-ekonomik yardımlardan faydalanabilmesi için 65 yaşında olma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durumlar da yoksullukla mücadelede ciddi engeller oluşturmaktadır. Politikadaki eksikliklerin ve yanlış uygulamaların yanı sıra yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlanma da yoksulluğun derinleşmesinde oldukça önemlidir.

Dünyada özellikle gelişmekte olan ülkeler yaşlı yoksulluğuna dair kalıcı ve gerçek çözümler bulma yönelimindedirler. Yaşlı yoksulluğuyla mücadelede bireyler henüz yoksullaşmadan önlem almakta ve aktif olarak yaşlanma dönemi oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ancak, bu uygulamalar da zaman zaman yetersiz kalmaktadır.

Sonuç

Yaşlanmayla birlikte sürecin getirmiş olduğu sağlık sorunlarının yanı sıra yaşlı bireyler birçok ekonomik ve toplumsal sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda özellikle ekonomik yetersizlikler diğer birçok sorunun da oluşmasına alt yapı hazırlamaktadır. Söz konusu sorunların tespit edilip, önlenmesi için devletler yasalarla yaşlıları güvence altına almalıdır.

Yürürlükte olan politika ve uygulamalar, yaşlıların haklarının güvence altına alınması için yetersiz kaldığını göstermektedir. Yaşlı sorunlarına daha çok vefa borcu niteliğinde bakılarak, vatandaşlık görevi gereği değinilmektedir. Ancak, her sosyal hukuk devletinin tüm bireylere olduğu yaşlı bireylere karşı da görev ve sorumlulukları bulunmaktadır.

Yaş alan tüm bireylerde olduğu gibi bireyler yaşlanmanın getirdiği etkilerle az üretim süreçlerine dahil olmakla birlikte gelir düzeyleri de düşmektedir. Sürecin getirmiş olduğu sağlık sorunları ile iş hayatından uzaklaşma, emeklilik dönemiyle birlikte kazancın düşmesi gibi nedenlerle özellikle yaşlılık döneminde ekonomik sorunlar yaşanabilmektedir. Aile bireyleri tarafından desteklenmeyen veya herhangi bir emeklilik sigortası, sosyal güvencesi olmayan yaşlılar ise yoksullukla karşı karşıya kalmaktadırlar (Ak ve Közleme, 2017: 197-208). Bireylerin hakları yaşlanma döneminden önce güvence altına alınmalı, oluşturulan yardım modelleri ise pansuman tedbirlerden ziyade yoksulluğun önlenmesine veya ortadan kaldırılması amacıyla uygulanmalıdır. Bu doğrultuda birçok kurum ortak doğrultuda çalışmalı ve sorumluluğu paylaşmalıdırlar.

Yoksullukla mücadelede, yoksulluk öncesi alınacak tedbirlerle risk altındaki bireyler daha kolay korunabilmektedir. Bu kapsamda yaşlı yoksulluğunu önleyebilmek amacıyla devlet sıkı koruyucu tedbirler oluşturmalı, ilgili yasalarda yapılacak düzenlemelerle daha çok yoksul yaşlıya ulaşılmalıdır.

Kaynakça

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) 07.05.2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yardim-programlarimiz/> adresinden erişildi.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) 07.05.2021 tarihinde <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/yonetmelikler/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmetleri-hakkinda-yonetmelik.pdf> adresinden erişildi.
- Ak, M. (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi, sayı: 54.
- Ak, M. ve Közleme, O. (2017). Yaşlı Yoksulluğu, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED), Cilt: 3, Sayı: 2, 197-208.
- Akçay, C. (2013). Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık (2. bsm).
- Ardahan, M. (2010). Yaşlılık ve Huzurevi, Aile Ve Toplum Dergisi, 11(5), 25-32.
- Danış, M. Z. (2009). Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık, Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1-16.

- Hablemitoğlu, Ő. ve Özmete, E. (2010). Yaşlı Refahı: Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet. Ankara: Kilit Yayınları.
- Kahrıman, A. (2014). Türkiye’de Sosyal Koruma Kapsamında Yaşlılık ve Yaşlılıkla İlgili Uygulanan Politikalar (Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart niversitesi, Çanakkale). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.
- Karakaş, M. (2010). Küresel Yoksulluğun Őteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: XII, Sayı: 2, 1-16.
- Kartal, N. ve Demirhan, Y. (2014). Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve özm Önerileri zerine, C.. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15 (2) 135-154.
- Komşu, U. C. (2014). Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve YetiŐkin Eğitimi, Akademik Sosyal AraŐtırmalar Dergisi, 370-389.
- Nazlıer-Keser, E.N. (2019). Türkiye’de Yaşlı Yoksulluğu Sorununa Yönelik Bir Değerlendirme, Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 739-764.
- Şenses, F. (2017). KüreselleŐmenin Őteki Yüzü Yoksulluk (8. Baskı) İstanbul: İletifŐim Yayınları.
- Yücel, B.N. (2017). 2000 Yılı Sonrası Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Politika (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi.